

Ateinantys 2025-ieji metai bus ir vėl labai karšti metai, tiesa, kiek vėsesni nei buvę 2023-ieji ir 2024-ieji. Čia klimato prognozė. Tačiau taip pat labai norėtusi, kad pasaulyje ir Lietuvoje pradėtų vėsti ir politinės, geopolitinės, tarptautinės prekybos nesutarimų „temperatūros“. Visgi panašu, kad ir kitais metais įtampa kaitins ne vieną geopolitinę ir ekonominę sritį.

MUITŲ „KARAS“. Kol JAV ruošiasi už poros savaitių įvyksiančiai D. Trumpo inauguracijai, tarptautinės prekybos šalys dalyvės jau įgyvendina „anti“ importo muitų poveikiui prekybos strategijas. Kinijos įmonės didesnę dėmesį skiria eksporto rinkų diversifikavimui ir net garsiau kalba apie savo vidaus rinkos vartojimo gaivinimą ir auginimą. Kitos valstybės eksportuoja į JAV rekordinius kiekius savo produkcijos ir juos sandėliuoja, vertina savo tiekimo grandinių kaštų optimizavimo galimybes, jei jų produkcijos kainos dėl galimų JAV importo muitų didėtų. Beje, tai galėtų tapti galimybėmis mūsų pramonės gamintojams.

Vertinama, kad jei JAV nuspręstų taikyti 10 proc. importo muitus visoms prekėms iš Europos Sąjungos (ES), tai iki 2026 metų jos ekonomika būtų 0,3 proc. mažesnė. Ką ES mainais už importo muitų tarifų netaikymą gali pasiūlyti JAV? Apie 150-200 mlrd. dolerių JAV prekių įsigijimą, t. y., tokios apimties, koks šiuo metu susidaro neigiamas prekybos balansas tarp JAV ir ES. Daugiau naftos ir SGD importuoti būtų iš JAV galime būti paprašyti ir mes. Taigi, laukia mažiau kainos konkurencijos ir daugiau geopolitikos tarptautinėje prekyboje. O kur dar galimas kitų šalių atsakomųjų prekybos ribojimo priemonių taikymas. Apie jas kol kas kalbame mažiau, bet jų tikimybė ne tokia jau ir menka.

ĮTAMPA DĖL NATO FINANSAVIMO. D. Trumpas dar netapęs prezidentu jau užsimena ir apie 5 proc. BVP siekiantį kiekvienos NATO šalies narės indėlį į NATO finansavimą. Priešingu atveju jis teigė ketinantis svarstyti JAV pasitraukimą iš NATO. Būtina pastebėti, kad šiuo metu pati JAV gynybos finansavimui skiria apie 3,5 proc. BVP ir, jei niekas nesikeitė, tai artimiausių metų prognozuojamame šalies biudžete tenka užmatyti ir šios dalies mažėjimą (remiantis biudžeto planais prezidentu dar esant J. Bidenas ir JAV Gynybos departamento sudarytais biudžetų planais, 2025 metais gynybos išlaidos sieks jau tik apie 3 proc. BVP ir ši dalis mažės iki 2029 metų).

Nesileidžiant į apsvarstymus, ar tikrai JAV strateginio gynybinio kompas rodyklė dabar krypta tik į Kiniją, kuri darosi kur kas galingesnis geopolitinis konkurentas nei Rusija, akivaizdu, kad Europos šalys turi pačios daugiau skirti savo gynybai. Vadinasi, diskusijos apie didesnio Europos ir ES gynybos finansavimą vyks aktyviai. 2024 metais 23 NATO šalys narės gynybai skyrė 2 ir daugiau proc. savo BVP gynybai. 2024 metais NATO Europos šalys ir Kanada kartu gynybai skyrė apie 2,02 proc. savo bendro BVP. Palyginamosiomis kainomis

jos (NATO, Europos šalys ir Kanada) 2024 metais gynybai skyrė 430 mlrd. dolerių, kai tuo tarpu JAV – 755 mlrd. dolerių. t. y. beveik 2 kartus daugiau. Ko mums tikėtis? Intensyvios diskusijos ir šalies viduje dėl gynybos finansavimo didinimo bei ES lygio diskusijų dėl bendro gynybos finansavimo didinimo galimybių. Tokia užduotis keliama ir naujam Europos Komisijos gynybos komisarui A. Kubiliui.

ŽŪTĖTINĖS VARŽYBOS DĖL TVARAUS EKONOMIKOS AUGIMO. Kartu su geopolitiniais karais pasaulyje prasidėjo ir „šaltasis“ ekonominis, technologinis karas. Šiuo metu į savo šalių ekonominį savarankiškumą investuoja visos pagrindinės pasaulio geopolitinės jėgos: JAV, ES, Kinija. Kovoja dėl visko: retesnių ir ne tokių retų gamtinių išteklių, strateginių (atsinaujinančios energijos, puslaidininkių, dirbtinio intelekto ir kt.) pramonės sektorių ir juose naudojamų technologijų, geopolitiškai neutralių tiekimo grandinių, užsienio investicijų, investicinės aplinkos, talentų, investicijų į inovacijas ir t.t. Ir čia ES, atrodo, kol kas pralaimi visose rungtyse. Daugiau nei pusę visų kritinių gamtinių išteklių ji importuoja iš Kinijos, yra priklausoma nuo energijos išteklių importo (naftos, dujų), iš esmės prarado atsinaujinančios energijos pramonę, puslaidininkių gamybos pajėgumų plėtra buksuoja, tiesioginės užsienio investicijos ir net vietinės investicijos vis dažniau nukreipiamos į kitus pasaulio regionus (dažnai į JAV), vangiai generuoja investicijas į mokslinius tyrimus, eksperimentinę plėtrą ir inovacijas (į kitus nei automobilių pramonės sektorius), o jei ir sugeneruoja, neretai nesugeba inovacijos efektyviai komercializuoti, užauginti gamybos apimčių.

Visiems šiems iššūkiams spręsti reikia finansavimo, tačiau ateinančių metų ekonomikos augimo prognozės daug vilties ir veikimo laisvės sukurti nežada. ES ekonomika kitais metais augs tik 1,5 proc., kai tuo tarpu JAV – 2,2 proc., Kinijos – 4,5 procentais. Be to, ES labiausiai priklausoma nuo tarptautinės prekybos (prekėmis ir paslaugomis), nes šios vertė siekia apie 50 proc. jos BVP, Kinijos – apie 20 proc. BVP, JAV – tik apie 10 proc. BVP. Todėl žinios apie galimus JAV importo muitus ir tarptautinės prekybos augimo sulėtėjimą ir augančius jos netarifinius ribojimus kitais metais labiausiai palies būtent ES.

ES KOVA SU SAVIMI PAČIA. ES vidinė kova pasireiškia bandymu pažaboti savo įprastą biurokratinį veikimo būdą ir fragmentaciją beveik visose strateginėse srityse nuo IT sektoriaus iki kapitalo rinkos. Šiais metais darbą pradėjo nauja ES komisija, kurią kol kas galima vadinti „vilties“ komisija. Didelė dalis ES artimos ekonominės ir geopolitinės sėkmės, manau, priklauso nuo jos pačios gebėjimo įveiklinti realią vieningą rinką visose srityse. Jos reikia inovacijų, gynybos pramonės, IT, energetikos, kapitalo rinkose ir net gal imigracijos bei talentų pritraukimo ir kompetencijų pripažinimo srityse. Būtų pats laikas suprasti, kad ES ne būrelis vieno kiemo vaikų, bet TOP lygos komanda. Todėl tiek finansavimas, tiek tokios komandos formavimas ir parengimas turi atitikti aukščiausius standartus. Tačiau, kol ES bendrai savo komandai finansuoti skiria tik 1 proc. savo bendro BVP (nuo 1980 metų)...

sunku išsiveržti į tarptautinį turnyrą, kai gyvenama vien nacionalinės lygos reikalais.

KOVA SU PERTEKLINE BIUROKRATIJA. Jau daugiau nei prieš metus buvo paskelbtas ES išipareigojimas sumažinti verslo našą 30 procentų. Lietuvoje tokių garsių išipareigojimų niekas neprisiėmė, tačiau kartu su nauja Vyriausybe atgimė viltis, kad į šiuos dalykus bus pažiūrėta (bent jau taip skelbia naujai suformuotos Vyriausybės atstovai) rimtai ir nuo kitų metų prasidės racionalus verslo (ir bet kokio kito sektoriaus) administracinės naštos auditas. Tada turėtų būti siekiama reikšmingai sumažinti visas perteklines reguliavimo priemonės. Šalyje ir taip augant įtampoms ir iššūkiams dėl senstančios visuomenės, geopolitinio saugumo ir t.t būtina iš esmės persvarstyti viso šalies viešojo sektoriaus modelį ir jo finansavimą. Lietuvoje perskirstome apie 36-37 proc. BVP, tačiau didesnis perskirstymas per biudžetą nebūtinai yra teisingas atsakymas. Verta būtų panagrinėti Šveicarijos (perskirstančios apie 32 proc. BVP), Airijos (apie 21-22 proc. BVP), JAV (34-36 proc. BVP) modelius. Šiuo metu ne reta daugiausiai per biudžetą perskirstanti valstybė sprendžia didelių skolų problemas, dalies šių problemų sprendimo ieškoma būtent biudžeto išlaidų mažinime.

ĮKAITUSI SITUACIJA LIETUVOS DARBO RINKOJE DĖL DARBUOTOJŲ. Prognozuojama, kad kitais metais Lietuvos ekonomika augs apie 3 proc. Tai tikrai geras ir beveik išskirtinis rezultatas ir Baltijos regione, ir visoje ES. Kas bus tie ekonomikos augimo varikliai? Atsigaunantis vidaus vartojimas, nes (atlyginimų augimas, siekiantis virš 8 proc., net ir sulėtėjęs, bus daug greitesnis nei didžioje dalyje ES valstybių) ir viešosiomis lėšomis remiamos investicijos (RRF). Lietuvos darbo rinka jau ne vienerius metus jaučia chronišką darbuotojų trūkumą, tad greitesnis ekonomikos augimas ir atsigavimas, didesnis statybų paslaugų poreikis (ne RRF pinigus reikia įsisavinti iki 2026 metų pabaigos), noras pagreitintai vystyti gynybos pramonės pajėgumus per trumpą laiką gali lemti papildomą vidutinės trukmės darbuotojų paklausos padidėjimą ir rinkoje lemti didesnę nei įprasta jų trūkumą. Norėtusi, kad kitamet vis tik sutartume, kad apsirūpinimas darbuotojais yra ne tik verslo reikalas ir problema, bet visos valstybės problema, kurią reikia spręsti strategiškai, įskaitant ir atsakingos, saugios strateginės imigracijos sprendimus.

KARAS UKRAINOJE. Dėl prognozių, kada galime tikėtis šio karo pabaigos, palieku politologams. Gera žinia tik tokia, kad rusijos ekonomika kitais metais augs daug lėčiau, t. y. 1,3 proc., kai 2024 metais tikimasi fiksuoti 3,9 proc. augimą. Be to, ketinama sumažinti ribinę už rusišką naftą mokamą kainą iki 40 dol. už barelį (nuo šiuo metu galiojančios 60 dol./bareliui). Karo tai nebaigs, bet gal sumažins rusijos finansines karo tęsimo galias.

Pabaigai, manyčiau, kad ateinantys 2025-ieji metai bus tam tikros psichologinės ES ir Lietuvos krizės baigiamasis etapas. Krizės, kurią patiriame pastaruosius trejus metus, kai

skaudžiai įsitikinome, kad niekada nebuvo saugūs, nesame pakankamai apsirūpinę gynybinėmis priemonėmis, kad Europa praranda ekonominį ir technologinį pranašumą pasaulyje. Tikiuosi, kad įžengsime į aktyvaus veikimo etapą ir jo sėkmės tikimybė bus tikrai didelė – bent jau tokia, kaip ir tikimybė, kad nuo 2025 metų Atlanto vandens srovė pakeis kryptį, t. y. 95 procentai.

